

Lang leve leren!

Themanummer: Lerende gemeente

DIENST

Visie op leren voor de hele gemeente

Tips voor het maken van een leerplan

Praktijkervaringen delen

De gemeente als leerplaats: oefenen in het goede leven

Diaconaal leren van elkaar

64e jaargang nummer 3

herfst
2016

Column

Vrij van dogma's?

Het gebeurt soms dat een gemeentelid of student mij vertelt eindelijk 'vrij te zijn van dogma's'. Mijn reactie dat ik een dogmaticus ben, geeft bijzondere blikken, maar prikkelt ook tot doorpraten.

Almatine Leene

Veel christenen houden niet van dogma's. Ze zouden een levend geloof in de weg staan, alleen maar scheuringen en ruzies veroorzaken, saai en ingewikkeld zijn. Er zijn genoeg voorbeelden te geven van scheuringen en moeilijke dogma's, dus voor een deel kloppen deze beweringen. Maar het tegenovergestelde is ook waar: dogma's verbinden en maken geloven verstaanbaar. Dat is onmisbaar voor een lerende gemeente. De vraag moet daarom niet zijn of je dogma's positief of negatief vindt, maar eerder hoe je ze verwoordt en gebruikt.

Mening vormen

Iedereen heeft leerstellingen, daar kom je nooit los van. Een mening (een van de vertalingen van het woord 'dogma') over wie de Geest is of welke doop meer recht doet aan de Bijbel is een leerstelling. Daar is niets mis mee en dat hoeft niet tegenover een levend geloof te staan. Integendeel. Als je bijvoorbeeld beseft dat de Heilige Geest evenveel God is als de Vader en de Zoon dan stimuleert dat om op verschillende manieren aandacht aan de Geest te geven. Dogmatiek zou een hulpmiddel moeten zijn om je mening te vormen, in plaats van klakkeloos een zekere traditie te volgen. Pas als je je bewust bent van dogma's kun je erover nadenken en bevestigt of verandert dat misschien je mening. Maar dat is wat anders dan vrij zijn van dogma's.

Breed perspectief

Vrij zijn van dogma's is trouwens ook niet wenselijk. Het vakgebied dogmatiek is van groot belang in discussies over schep-

ping en evolutie, homoseksualiteit, vrouwen en ambten en nog veel meer onderwerpen. Het gevaar is dat we voor deze debatten losse teksten uit hun context halen en slechts die gebruiken om het debat te voeren. Dan ligt fundamentalisme op de loer en doen we de Bijbel en onze gereformeerde beginsels tekort. Dogmatiek neemt de hele Bijbel serieus, bespreekt wat er in de geschiedenis over is gezegd en welke opinies er vandaag de dag leven. Dat geeft een breed perspectief. Juist als we een lerende gemeente willen zijn, kan dogmatiek niet ontbreken.

Toegankelijke taal

Het is wel nodig dat dogmatiek meer toegankelijk en relevant voor het dagelijks geloofsleven wordt. Dat christenen dogmatiek niet altijd positief beleven, kunnen we niet links laten liggen. Het zou helpen als theologen, ambtsdragers en andere leiders in de gemeente hun best doen om in toegankelijke taal en op een opbouwende manier leerstellingen te gebruiken. Onlangs heb ik samen met Wim Markus het boek 'Dogmatiek voor iedereen' geschreven. Daardoor willen we laten zien hoe belangrijk dogmatiek is en dat je ook in toegankelijke taal kunt nadenken over geloofsleer. En wie weet hoor ik dan wat vaker een gemeentelid of student zeggen: 'Dogmatiek helpt me om te geloven'. ✦

Dr. Almatine Leene is onderzoeker en predikant in Stellenbosch, Zuid-Afrika en docent dogmatiek aan de Viaa Hogeschool in Zwolle.

Diaconaal leren

Deel je ervaringen!

Meer leerwinst halen uit praktijkervaringen

Bert Roor

'Al doende leert men.' Dit oude gezegde is bij uitstek van toepassing op nieuwe vormen van diaconale betrokkenheid in de samenleving. Overal waar christenen extra aandacht, zorg of hulp geven buiten hun kerkelijke gemeenschap, doen zij leerzame ervaringen op. Bijvoorbeeld als ze werken als schuldhulpmaatje, een praktisch project doen via Present, meewerken aan een inloopmaaltijd of gewoon betrokken zijn bij mensen in hun omgeving. Je leert nieuwe mensen kennen die anders denken en leven dan jijzelf. Je komt achter voordeuren die anders niet voor je open gaan. Je wordt geconfronteerd met schrijnende en verdrietige situaties, met mensen die gekwetst of verhard zijn door het leven. Soms word je ook verrast door een oprecht zoeken naar God van mensen buiten de kerk.

Wanneer deze leerervaringen worden gedeeld, kunnen ze betekenisvol worden voor kerken die er naar verlangen om missionair en heilzaam present te zijn in hun omgeving. Ze helpen ontdekken hoe je op een geloofwaardige manier het evangelie kunt delen in woorden en daden met mensen die op afstand staan van God en zijn gemeente. In dit artikel neem ik u mee in de wondere wereld van het diaconale leren waarover nog veel te ontdekken valt.

De eerste ontdekkingen van het onderzoek naar de betekenis van diaconaal leren voor protestantse kerken zijn hoopvol en die wil ik graag met u delen. Mijn hoop is dat diaconaat in de samenleving meer en meer een heilzame missionair-diaconale leerweg wordt voor christenen en kerken in Nederland.

Wat is diaconaal leren?

Diaconaal leren is een vorm van ervaringsleren. Mensen leren uit ervaringen. Ik geef enkele alledaagse voorbeelden van diaconale ervaringen uit ons onderzoek:

'Bezoek-begeleiding voorafgaand, tijdens en na opname in GGZ. Indruk: eenzaamheid, afwijzing door omgeving, geloofscrisis. Begeleiding nog steeds in de vorm van telefoongesprek, kaartje, bezoekje, gezellige dingen doen, samen eten, koken of winkelen. En vooral veel luisteren, bidden voor elkaar.'

'Buurvrouw, lag in een scheiding, geld tekort en nu huis te koop verplicht. Man was vreemd gegaan. Eten gemaakt voor haar. Samen gesproken over situatie. Gesteund waar nodig.'

'Een 92-jarige vrouw die niemand meer heeft en die ik via de bezoeken voor de kerk heb leren kennen. Zij was in een situatie van pa-

niek en totale verwardheid. De dokter is gebeld en ik heb haar meerdere keren naar het ziekenhuis begeleid. Al drie jaar help ik haar maar nu was het even heel heftig. Zij heeft niemand en je helpt gewoon een mens. Ik help haar met administratie en kook voor haar.'

Ongeveer tweederde van de deelnemers aan ons onderzoek bevestigt iets geleerd te heb-

Mensen worden 'geraakt' door wat ze meemaken

ben uit dergelijke ervaringen. Hoe bewuster ze met hun ervaringen omgaan en hierop reflecteren, hoe meer ze leren. Dat wordt verder versterkt als ze hun ervaringen delen in een veilige groep en hierop worden bevraagd door anderen. Wanneer ervaringen heftig en confronterend zijn, leiden ze eerder tot leereffecten. Mensen worden dan 'geraakt' door wat ze meemaken. Nieuwe vragen worden losgemaakt, nieuwe inzichten opgedaan, nieuwe perspectieven op het alledaagse leven openen zich. Maar mensen kunnen zich ook afsluiten voor wat ze meemaken.

Positief effect

Diaconale ervaringen kunnen op drie manieren positief effect hebben op de inzichten en overtuigingen van betrokkenen: bevestigend, vernieuwend en toetsend. Bestaande overtuigingen kunnen door de ervaring worden bevestigd en daarmee versterkt. Bijvoorbeeld dat problematische schulden vrijwel altijd ontstaan door een samenloop van omstandigheden. Ze kunnen ook worden vernieuwd of bijgesteld. 'Hé, die Marokkaanse vrouw voor wie ik taalmaatje ben, draagt wel een hoofddoekje maar je kunt ook ontzettend met haar lachen. En ze heeft een heel oprecht en persoonlijk geloof.' Ook kunnen ze worden gebruikt om de eigen overtuigingen op hun houdbaarheid te toetsen, als reality check. Ik denk bijvoorbeeld aan die studente die bewust ging koken voor asielzoekers om

Stilstaan bij je handelen is vooruitgang

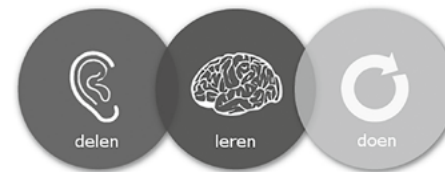
haar vooroordelen in de praktijk te onderzoeken. In elk van deze situaties gebeurt er iets met de persoon en zijn of haar overtuigingen. Een 'leereffect' kan dus worden gezien als een bijstelling van een bepaalde overtuiging, maar ook als een bevestiging of versterking daarvan.

Mensen kunnen zich ook afsluiten voor een werkelijke ontmoeting

Mensen kunnen zich in een diaconale situatie echter ook afsluiten voor een werkelijke ontmoeting (ontkenning). Bijvoorbeeld omdat ze deze te bedreigend vinden of vinden dat het daar niet om gaat. 'Ik ben gekomen om deze praktische klus te doen en daar wil ik het graag bij laten.' Het is voor hen gemakkelijker om een echte ontmoeting met psychisch verwarde mensen of met mensen uit een andere cultuur of religie uit de weg te gaan. Wanneer er geen echte ontmoeting tot stand komt in een diaconale situatie of relatie kan dit leiden tot verstarring, maar ook tot verwarring. In het eerste geval is er sprake van een krampachtig vasthouden aan het vertrouwde of het eigen gelijk. In het andere geval leidt het tot versterking van reeds aanwezige innerlijke onzekerheid. Onwil en/of onvermogen maken het onmogelijk om een open ontmoeting aan te gaan. Verstarring en verwarring kunnen dus zowel oorzaak zijn als gevolg van een negatief missionair-diaconaal moment. Gelukkig blijkt dit in de praktijk maar weinig voor te komen.

Wie leren er?

Het antwoord op de vraag wie er vooral leren in diaconale situaties, is hierboven eigenlijk al gegeven. We vatten het kort samen: mensen leren uit hun diaconale betrokkenheid als ze zich openstellen voor een werkelijke ontmoeting met de ander, bewust reflecteren op hun diaconale praktijkervaringen en in de spiegel durven te kijken. Wat kan ik of wat kunnen wij hieruit leren over de ander, onszelf, de samenleving, de kerk, ons geloof?

Het gaat dus om de bereidheid en het vermogen om de weg naar binnen te gaan, naar de eigen drijfveren en overtuigingen. Maar ook om de vraag: hoe kunnen dit soort situaties ontstaan in onze samenleving? Hoe kan iemand zo ontzettend eenzaam zijn? Hoe kan iemand zo diep in de schulden raken? Hoe is het mogelijk dat we als kerk niet eerder in contact kwamen met mensen die zich zo uitgesloten voelen door de samenleving? Wat zegt dit over de manier waarop we samen kerk zijn en over mijn eigen levensstijl? Zijn we echt zo opgesloten geraakt in onze eigen veilige geloofsgemeenschap? Vragen die kunnen leiden tot verootmoediging en een diep verlangen wakker kunnen maken om werkelijk Gods weg te gaan, deel te nemen aan Gods missie. Er kan een missionair-diaconale spiritualiteit groeien in de confrontatie met de nood van mensen en de harde realiteit van de samenleving.

Ruim de helft van hun leerervaringen had betrekking op het eigen diaconale handelen

Wat wordt er geleerd?

Wat er geleerd wordt, verschilt uiteraard van persoon tot persoon. Maar als we leerervaringen van een wat grotere groep kerkleden inventariseren en ordenen, wordt een duidelijk patroon zichtbaar. We nemen als voorbeeld een hervormde wijkgemeente uit ons onderzoek waar 47 leden deze vraag in een vragenlijst beantwoordden. Ruim de helft van hun leerervaringen had betrekking op het eigen diaconale handelen. Dan gaat

het om dingen als leren luisteren, je grenzen bewaken of het bijstellen van vooroordelen. Hier blijkt een schat aan leerervaringen verscholen te liggen in de gemeente. Ook leerden mensen over God, hun eigen geloof en hoe er tegen de kerk wordt aangekeken.

Daar staat tegenover dat weinig leerervaringen betrekking hadden op het beter gaan begrijpen van problemen van mensen en hun maatschappelijke oorzaken. De respondenten lijken de probleemsituaties die ze tegenkomen, te nemen 'zoals ze zijn'. Dat roept de vraag op hoe groot het kritisch bewustzijn is in deze gemeente. Is de kerk ook niet geroepen om na te denken over oorzaken van bijvoorbeeld schulden of eenzaamheid en hier publiek aandacht voor te vragen?

In dezelfde gemeente vonden dertien diepte-interviews plaats waarin werd doorgevraagd op leerervaringen. Driekwart van de leerervaringen was gericht op de eigen persoon, het andere kwart betrof lessen voor de eigen kerkelijke gemeente. Deze laatste hebben met name betrekking op het missionaire en diaconale kerk-zijn en wat dit kan bevorderen of in de weg staan.

Maar worden deze ervaringen ook gedeeld met de eigen gemeente zodat het gemeenschappelijke leerervaringen worden? Is de kerk een lerende gemeenschap die samen een leerweg doorloopt? Wat bevordert dit samen delen en leren?

Hoe leren we samen?

In de hiervoor genoemde gemeente is tweederde van mening dat hun persoonlijke leerervaringen belangrijk zijn voor de gemeente als geheel. Maar slechts 1 op de 5 deelt daadwerkelijk zijn ervaringen met de rest van de gemeente. Dat gebeurt vooral in

informele onderlinge contacten en in veilige kleine groepen. Voorbeelden hiervan zijn kringen, maar ook kleine groepjes op een gemeenteavond of vrouwenochtend of in een vergadering van de kerkenraad. Niet iedereen is echter bereid en in staat om ervaringen

te delen en hieruit te leren door reflectie. Uit het onderzoek kwam de volgende onderverdeling. De bereidheid en het vermogen tot delen (vertellen) zijn hierin afgezet tegen de bereidheid en het vermogen om te reflecteren op diaconale ervaringen.

Leerpatronen onder diaconaal betrokken kerkleden

Bereidheid en vermogen tot delen	Hoog	Delers	Donors
	Laag	Doeners	Denkers
		Laag	Hoog
Bereidheid en vermogen tot reflecteren			

Doeners zijn diaconaal actief, maar niet gericht op reflecteren en delen. Wat ze leren, leren ze spontaan en 'al doende', maar ze zijn zich hiervan niet altijd bewust en houden deze ervaringen meestal voor zichzelf. Ze vinden het lastig om zonder hulp van anderen hun leerervaringen te benoemen en onder woorden te brengen.

Denkers reflecteren actief op hun ervaringen waardoor ze er voor zichzelf veel uit leren. Ze delen dit echter niet met anderen.

Soms is dat uit onvermogen omdat ze het lastig vinden om persoonlijke zaken te delen. Ook onwil kan een reden zijn. Sommigen vinden dat diaconale ervaringen vertrouwelijk moeten blijven (geheimhouding). Als namen en plaatsen vermeden worden, kunnen deze verhalen vaak toch gedeeld worden. Anderen vinden het ongepast

om de aandacht op zichzelf te vestigen. De vraag is of dat argument steekhoudend is. Je deelt je ervaringen immers om de gemeente van Christus verder te helpen in haar roeping.

Delers zijn de mensen die enthousiast en uitgebreid over hun ervaringen vertellen aan anderen, maar moeite hebben om hier zelfstandig conclusies aan te verbinden voor zichzelf of anderen. Met gerichte vragen kunnen zij meer leerwinst halen uit hun praktijkervaringen.

Donors tenslotte combineren de beide elementen en dragen daardoor actief bij aan het missionair-diaconale leerproces van hun kerk. Zij kunnen goed reflecteren en leren hierdoor veel uit hun diaconale ervaringen. Tegelijk zijn ze bereid en in staat om deze leerervaringen te delen met anderen en kunnen zij deze goed communiceren.

Verzilver het 'diaconale leergeld' dat verscholen ligt in de gemeente

Wat kun je als kerk hierin doen?

Kerken die bereid en in staat zijn om diaconale leerervaringen te laten delen met de gemeente, helpen hun geloofsgemeenschap in een doorgaand missionair leerproces. Zij verzilveren het 'diaconale leergeld' dat verscholen ligt in de gemeente en kunnen elkaar hiermee onderling verrijken en stimuleren.

Dit komt echter alleen tot stand als de leiding dit bewust stimuleert en ondersteunt. Nodig denkers uit om hun ervaringen en gedachten op papier te zetten als zij het lastig vinden om er over te vertellen. Help delers om via goede vragen tot reflectie te komen, zo worden het wellicht donors. Het kader bevat hiervoor enkele voorbeeldvragen.

Enkele vragen voor reflectie op diaconale ervaringen

Niveaus van reflectie	Mogelijke reflectievragen
Persoonlijk	<p>Wat raakte je vooral in de diaconale situatie? Waarom juist dat?</p> <p>Wat heb je ontdekt over hoe je reageert op lastige situaties?</p> <p>Wat heb je geleerd over de ander(en) die je ontmoette?</p> <p>Wat riep vragen op waarmee je verder aan de slag wilt/moet?</p> <p>Wat wil je leren voor je toekomstige diaconale handelen?</p>
Kerkelijk	<p>Wat hebben we ontdekt over hoe mensen naar de kerk kijken?</p> <p>Wat zijn redenen voor mensen om wel of niet bij een kerk betrokken te zijn?</p> <p>Wat leren we hieruit voor ons kerkelijke functioneren?</p> <p>Wat betekenen onze ervaringen voor onze missionaire communicatie?</p>
Maatschappelijk	<p>Wat leren we uit deze ervaringen over de samenleving?</p> <p>Zijn er onrechtvaardige situaties die we aan de orde willen/moeten stellen bij instanties of bij de lokale politiek of overheid?</p> <p>Wat kunnen we als kerk(en) betekenen in concrete situaties van mensen die aandacht, hulp of zorg te kort komen?</p>
Theologisch	<p>Door welke geloofsovertuigingen lieten we ons leiden bij ons handelen?</p> <p>Welke vragen stellen onze ervaringen bij onze overtuigingen?</p> <p>Welk licht werpt de Bijbel op onze praktijkervaringen?</p>

Spoor daarnaast je diaconale donors op en laat hen delen met de gemeente. De belangrijkste donors zijn de kerkleden die behoren tot de diaconaal actieve kern van een ge-

meente (in het onderzoek ongeveer vijf tot tien procent van de leden). Zij kunnen goed zelfstandig reflecteren, zijn bereid om leerervaringen te delen met anderen en zijn in staat

om hun ervaringen en verworven inzichten effectief te communiceren. Dit laatste betekent meestal dat zij ze goed onder woorden kunnen brengen. Er kan ook gedacht worden aan andere vormen van communicatie zoals liederen of gedichten, verhalen en creatieve of dramatische expressie.

Wanneer diakenen en andere leidinggeven- den meer gaan investeren in diaconaal leren kan de gemeente nieuwe wegen vinden om in woorden en daden het evangelie uit te leven. Zo wordt de gemeente meer en meer een missionair-diaconale leer- en leefgemeenschap, een licht in haar omgeving!

Bert Roor MA is docent aan de opleiding Godsdienst-Pastoraal Werk van de Christelijke Hogeschool Ede en dual promovendus aan de Protestantse Theologische Universiteit. De gedeelde ontdekkingen en inzichten zijn voorlopige resultaten van het lopende promotieonderzoek naar de betekenis van diaconaal leren voor protestantse kerken.

Diaconale leertest

Wil je persoonlijk of gezamenlijk leren uit je diaconale ervaringen? Maak dan de diaconale leertest! Kijk daarvoor op diaconaalsteunpunt.nl en zoek op diaconale leertest.

Brochures over diaconaat

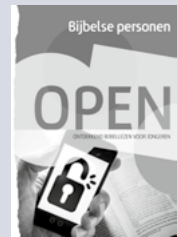
Meer weten? Kijk op www.diaconaalsteunpunt.nl
Dienen, delen en doen in kerk en samenleving

diaconaal steunpunt

www.diaconaalsteunpunt.nl
info@diaconaalsteunpunt.nl

OPEN – Ontdekkend bijbellezen voor jongeren

Er valt heel veel te ontdekken in de Bijbel. Voor jongeren die zo'n uitdaging graag aangaan, is er nu OPEN. Twee inspirerende boeken voor jongerenkringen. Er is een boek over tien bekende en minder bekende bijbelse personen en een boek over tien bijbelboeken. In elk hoofdstuk zijn allerlei invalshoeken: achtergrondinfo, eyeopeners, slow reading, gebedsvorm, verklaring van bijbelse woorden, mediatips, studieopdrachten, tips voor de dagelijkse praktijk. Bij elk hoofdstuk hoort een filmpje waarin jongeren een moderne interpretatie geven van de tekst. Ontroerend, humoristisch en herkenbaar.

OPEN helpt jongeren om met andere ogen naar de Bijbel te kijken. Ze ontdekken de grote lijnen en de betekenis van bijbelboeken. Ze ontmoeten bijbelse personen en leggen hun leven naast dat van hen. OPEN is geen standaard bijbelstudieboek dat jongeren alle antwoorden geeft. Ze worden juist uitgedaagd om zelf de Bijbel te begrijpen en betekenis te geven in hun dagelijks leven.

Voor kerken die nog geen aanbod voor 18-plussers hebben, is dit materiaal een stimulans om samen met jongeren een kring op te zetten! Meer info en tips: www.ontdekkendbijbel-lezen.nl.

De opname van het filmpje over Hooglied.